

TURAN AKINCI

MİLLİ MECLİS

Cumhuriyete Giden Yolda 42 Ay

23/04/1920 - 29/10/1923

Remzi Kitabevi

TURAN AKINCI 1952 yılında İstanbul'da doğdu. Yeniköy İlkokulu'nun ardından 1971'de İstanbul Erkek Lisesi'nden mezun oldu. 1977'de DGSA Mimarlık Fakültesi'ni yüksek mimar olarak bitirdi. 1978 yılında Almanya'da lisansüstü çalışmalar yaparken Orta Çağ kentlerinin restorasyonu ile tarihsel çevre uygulamalarında bulundu.

Kurucusu olduğu sanayi kurumlarında 35 yıl görev yaptı. Emekliliğinin ardından İstanbul'da 2000 Osmanlı yapısının tanıtıldığı internet sayfasıyla geniş kesimlere ulaştı. Tanzimat sonrası Osmanlı liman kentleri üstüne çalışmaktadır.

Beyoğlu (2018), *Cumhuriyet'te Beyoğlu* (2019), *İstanbul: Dersaadet* (2020), *Galata* (2021), *Selanik* (2023) yazarın öteki kent kültürü kitaplarıdır. Önemli tarihsel dönüşümlere ilişkin çalışmaları şunlardır: *Suikast* (2017), *Sürgün* (2018), *İsyan* (2018), *İşgal* (2020), *Demokrat Parti* (2022); *Büyük Savaş* (2022) ve *Son Yüzyıl* (2023).

Beyoğlu kitabıyla 2018 yılı Sedat Simavi Sosyal Bilimler Ödülü'ne, 2019 yılında da Sarı Siyah Kültür Ödülü'ne değer görüldü.

www.turanakinci.com

TURAN AKINCI

MİLLİ MECLİS

Cumhuriyete Giden Yolda 42 Ay
(23.04.1920 - 29.10.1923)

Remzi Kitabevi

MİLLİ MECLİS / Turan Akıncı

© Remzi Kitabevi, 2024

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Sevrin Uysal

İç tasarım: Ömer Erduran

Kapak tasarımı: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-2185-2

BİRİNCİ BASIM: Haziran 2024

Kitabın basımı 2500 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

İÇİNDEKİLER

Başlarken	9
-----------------	---

ANKARA MERKEZ OLUYOR, 11

Ankara'nın Konumu	13
Başkent İstanbul Savunulamıyor	17
1919 Yılında Ankara	19
Anadolu Hareketi'nin Merkezi Ankara	28

KUVAYİMİLLİYE'NİN KURULUŞU, 31

Kuvayimilliyе'nin Ortaya Çıkışı	33
Kuvayimilliyе'nin Altyapısı	34
Batı Anadolu'da Kuvayimilliyе Teşkilatı	42
Çukurova'da Kuvayimilliyе Teşkilatı	46
Güneydoğuda Kuvayimilliyе Teşkilatı	50

MEBUSAN MECLİSİNİN TOPLANMA YERİ, 53

Osmanlı Meclisinin Toplanma Sorunu	55
Milletvekilleriyle Görüşmeler	61

MUSTAFA KEMAL PAŞA ANKARA'DA, 63

Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi	65
Anadolu Hareketi'nin Karargâhı	69
Hilafet Ordusunun Tehditleri	74
Anadolu Hareketi'nin Ajansı ve Gazetesi	76

MEBUSAN MECLİSİ İSTANBUL'DA TOPLANİYOR, 81

Son Osmanlı Mebusan Meclisi Toplanıyor	83
Müttefikler Resmi İşgal Kararı Alıyor	89
Atatürk'ün İstanbul'a Uyarıları	93
İstanbul Resmen İşgal Ediliyor	96
Milletvekilleri Mecliste Tutuklanıyor	98
Malta'ya Sürgün Edilen Milletvekilleri	100
Osmanlı Mebusan Meclisi Kapatılıyor	103

ANKARA'DA MECLİS İÇİN BİNA ARANIYOR, 105

Ankara Meclis için Hazırlanıyor	107
---------------------------------------	-----

İKİ MECLİS ARASINDAKİ DÖNEM, 113

Millî Meclis Ankara'da Toplanıyor.....	115
Millî Meclis Ülkeyi Yönetiyor.....	116
İsmet İnönü'nün Ankara'ya Gelişi	118
Fevzi Çakmak Ankara'ya Katılıyor	121

MİLLÎ MECLİS ANKARA'DA TOPLANIYOR, 125

Millî Meclis Ankara'da Açılıyor.....	127
Ankara'ya Geçebilen Milletvekilleri.....	130
Tören Hacıbayram Camisi'nde Başlıyor	133
Millî Meclis Başkanını Seçiyor.....	135
Milli Meclis Hükümeti Kuruluyor.....	138
Osmanlı Bakanlarının Bilecik Görüşmesi	141

SEVR ANTLAŞMASI , 147

Sevr Antlaşması'nın Hazırlık Dönemi.....	149
Versailles'de Osmanlı'ya Dayatma.....	150
Yıldız Sarayı'nda Osmanlı Saltanat Şûrası	153

MİLLÎ MECLİSİN DIŞ SİYASETİ, 157

Milli Meclisin Dış Politikası	159
Milli Meclis Londra'ya Davet Ediliyor.....	163
Milli Meclisin İmzaladığı Antlaşmalar	169

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE**İÇ İSYANLAR, 173**

Milli Mücadele'de İç İsyanlar.....	175
Anadolu'da Yaşanan Büyük İsyanlar	178

MİLLÎ ORDUNUN KURULUŞU, 187

Milli Meclis Öncesi Kuvayımillie	189
Milli Meclis Sonrası Kuvayımillie	191
Milli Ordunun Kurulması.....	194
Çerkez Ethem ve Kuvayı Seyyare.....	196
Demirci Mehmet Efe	207
İmalat-ı Harbiye Komutanlığı.....	213

MİLLÎ MECLİSİN ÇALIŞMALARI, 217

1921 Anayasası Kabul Ediliyor.....	219
Meclis Bütçe Kanunu'nu Kabul Ediyor	222
Ankara'nın Başkent Olması Milli Mecliste	225

MİLLÎ MECLİSTE GRUPLAŞMALAR, 229

Milli Mecliste Gruplaşmalar	231
Milletvekili Ali Şükrü'nün Öldürülmesi	238
Türkiye Komünist Fırkası	245

İNÖNÜ SAVAŞLARI, 247

Birinci ve İkinci İnönü Savaşları	249
1920 Yılında Yunanistan.....	251
1. İnönü Savaşı.....	254
2. İnönü Savaşı.....	265

YUNAN ORDUSUNUN KARŞI TAARRUZU, 273

İnönü Savaşları Sonrası Yunan Taarruzu.....	275
Yunan Ordusundan Taarruz Bekleniyor.....	276
Afyon-Eskişehir-Kütahya Savaşı.....	278

ENVER PAŞA ARAYIŞLARDA, 283

Enver Paşa Kendine Dava Arıyor	285
Trabzon'da Kilit Kişi Yahya Kâhya.....	289
1921 Yılında Milli Meclis Sovyet İlişkileri.....	290
Enver Paşa Anadolu'ya Geçme Arayışında.....	294

SAKARYA SAVAŞI, 301

Sakarya Savaşı Öncesinde Genel Durum	303
Sakarya Savaşı Öncesinde Askeri Durum.....	305
Sakarya Savaşı Öncesi Ordular	309
Savaşın Birinci Aşaması (14 - 22.08.1921)	312
Savaşın İkinci Aşaması (23 - 30.08.1921).....	314
Savaşın Üçüncü Aşaması (31.08 - 06.09.1921)	318
Savaşın Dördüncü Aşaması (07 - 13.09.1921)	320
Savaşın Beşinci Aşaması (14.09 - 10.10.1921).....	321
Sakarya Savaşı'nın Sonu.....	322
Sakarya Savaşı Askeri Özellikleri	323
Malta Sürgünleri Serbest Kalıyor.....	325

**BÜYÜK TAARRUZ VE
BAŞKOMUTANLIK MEYDAN SAVAŞI, 335**

Büyük Taarruz Öncesi Dönem.....	337
Milli Meclisin Savaş Hazırlıkları.....	342
Savaş Öncesi Orduların Durumu	343
Büyük Taarruz Başlıyor	348
Büyük Taarruz – 25 Ağustos 1922.....	349
Büyük Taarruz – 26 Ağustos 1922.....	350
Büyük Taarruz – 27 Ağustos 1922.....	353
Büyük Taarruz – 28 Ağustos 1922.....	356
Büyük Taarruz – 29 Ağustos 1922.....	359
Büyük Taarruz – 30 Ağustos 1922.....	362
Başkomutanlık Meydan Savaşı 30 Ağustos 1922	364
Büyük Taarruz – 31 Ağustos 1922.....	365
Büyük Taarruz'da Zayıatlar.....	366

MUDANYA MÛTAREKESİ, 369

Yunanistan İstanbul'u Almak Hayalinde.....	371
Damat Ferit Ülkeden Kaçıyor	373
Atatürk Trakya ve Boğazları Alıyor.....	374
Lloyd George Hükümeti Düşüyor	379
Mudanya Ateşkesi.....	381
Refet Bele İstanbul'da.....	388

SULTAN VAHDETTİN ÜLKEDEN KAÇIYOR, 393

Osmanlı Saltanatı Son Buluyor.....	395
Milli Meclis İstanbul'a Egemen Oluyor.....	398
Sultan Vahdettin Ülkeden Kaçıyor	399
Sultan Vahdettin Sonrası İstanbul	402

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI, 405

Barış Konferansı Öncesi	407
Lozan Barış Konferansı'nın İlk Evresi	416
Toprak ve Sınır Konularında Görüşmeler	422
Mali ve İmtiyaz Konularının Görüşülmesi.....	428
Lozan Görüşmeleri Tıkanıyor.....	433
Lozan Konferansı'nın Ara Dönemi	438
Lozan Konferansı'na Dönüş.....	441
Lozan Konferansı'nın İkinci Evresi.....	442
İkinci Dönemde Mali Konular.....	450
Lozan Konferansı'nda Sona Doğru.....	454
Milli Meclisin İkinci Dönemi.....	458
Lozan Barış Antlaşması Milli Mecliste	460

İŞGALCİLER İSTANBUL'U TAHLİYE EDİYOR, 465

İşgalciler İstanbul'u Tahliye Ediyor.....	467
---	-----

CUMHURİYETİN İLANI, 477

Cumhuriyetin İlanı.....	479
1. Meclisin Milletvekilleri.....	487
2. Meclisin Milletvekilleri.....	491
Zaman Dizini.....	494
Kaynakça	501

BAŞLARKEN

Osmanlı Devleti, son yüzyılına girerken önündeki zaman dilimini iyi kullanamadı. Devlet hayatında yüzyıl çok önemli bir süreçti ama geçmişte matbaayı ıskalamış olan Devlet, bu dönemde de sanayi üretimini ıskaladı. Avrupa ülkeleri sanayi alanında her gün onlarca yenilik yaparken Osmanlı, bu gelişmeleri sadece seyretti zira halkını eğitmeyi daha düşünmemişti. Özet olarak Osmanlı, son yüzyılını boşa harcadı.

Yüzyılın sonuna gelindiğinde Osmanlı'nın Rumeli coğrafyasında yaşayan halklarının milletçilik arayışlarını, Babıali önleyemedi ve Balkan Savaşları sonucunda Osmanlı, Rumeli'deki tüm topraklarını kaybetti.

Hemen bunun ertesinde Avrupa'da 1. Dünya Savaşı patladı. Osmanlı Devleti, Almanya, Avusturya ve Bulgaristan ile bir ittifak kurarak 1. Dünya Savaşı'na katıldı. Dört yıl süren bu savaş sonunda Osmanlı, 3 milyon askerini kaybederken tüm Arap coğrafyasındaki topraklarından da oldu.

Nefesi kesilen Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde, Müttefiklerin tüm şartlarını kabul edip Mondros Ateşkesi'ne imza atmak zorunda kaldı. Antlaşma şartlarına göre Osmanlı ordusu terhis edildi. 1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunu yönetmiş olan Alman komutanlar, kendi ülkelerine çekip gittiler. Nablus Savaşı'nda ağır bir yenilgi alan Osmanlı ordusunun geriye kalan birliklerini Anadolu'ya taşımak az sayıdaki Türk komutana kaldı.

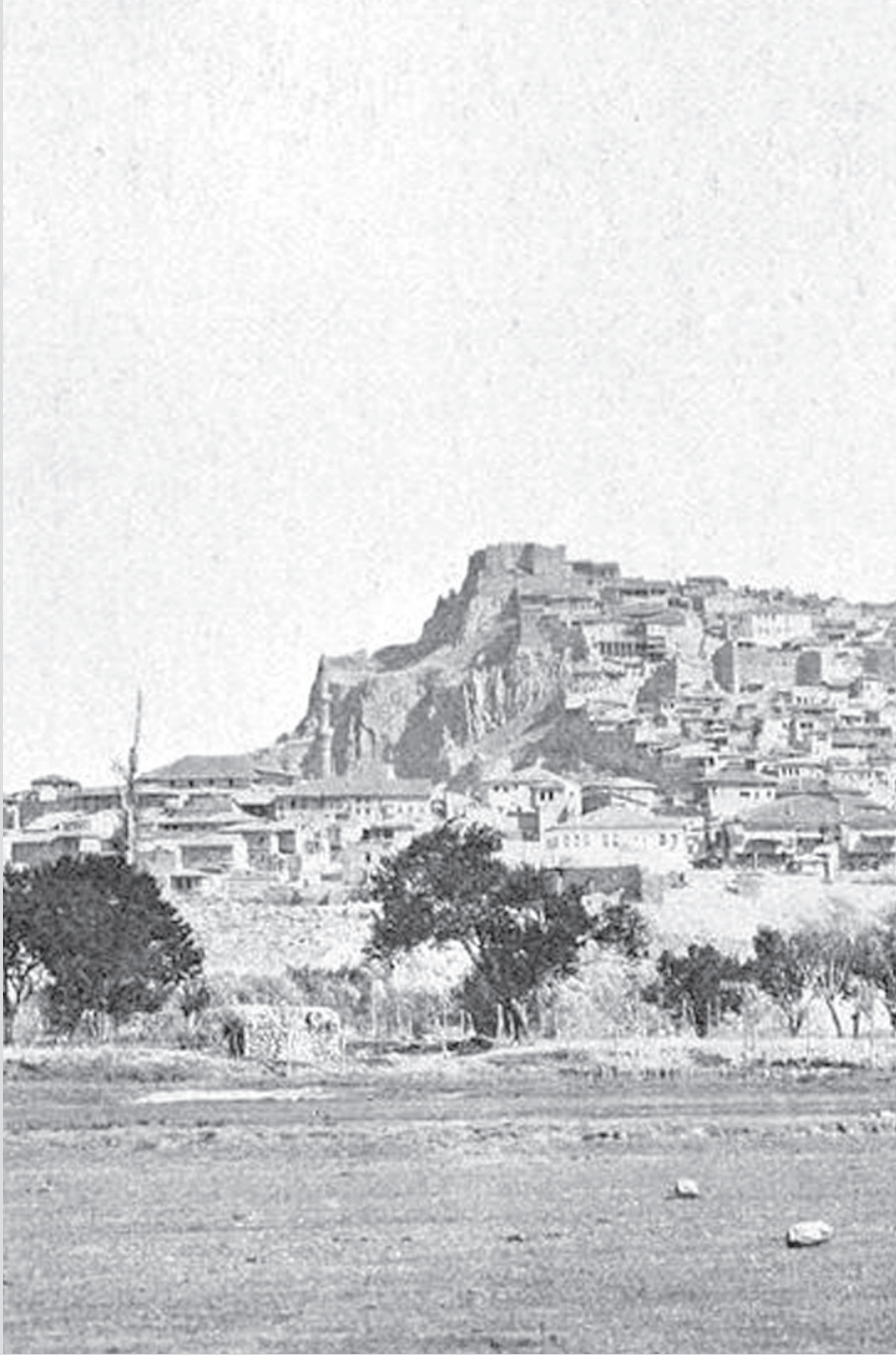
13 Kasım 1918 günü 160 parça gemi ile Müttefik donanması, İstanbul'u işgal etti. Bu hareket, İstanbul halkında ümitsizlik yarattı. Kimse bu zulme karşı adım atmadı. Saray ve onun yönetimindeki paşalar, İşgalciler ile iyi geçinerek durumlarını koruma yolunu seçtiler.

Ordusu Adana'da terhis edilmiş olan Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'da geçirdiği altı ay sonunda, atılması gereken adımları planladı; yeni hareketin Anadolu'dan başlatılmasına karar verdi. Ama sorun, Paşa'nın İstanbul'dan görev yetkileri ile Anadolu'ya çıkmasıydı. Bu süreç iyi kullanıldı ve Mustafa Kemal Paşa ile karargâhı 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a ulaştı. Paşa, Anadolu'da kongreler toplayarak belli bir altyapı oluşturdu.

Bu kitapta, 23 Nisan 1920'de "Milli Meclis" in açılmasından 29 Ekim 1923'te "Cumhuriyet" in kuruluşuna kadar geçen 42 aylık süredeki olayları ve "Milli Mücadele" nin Ankara'dan yönetilmesini okuyacaksınız.

1900'lerde Ankara

ANKARA'NIN KONUMU

27.12.1919 - Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'sı

Atatürk devrimlerinin önemli halkalarından biri de Ankara'nın başkent oluşudur.

İstanbul, 450 yıl süreyle Osmanlı Devleti'nin başkenti oldu ve 1. Dünya Savaşı sonrasında Müttefik orduları tarafından beş yıl boyunca işgal edildi. Mustafa Kemal Paşa, ülkeyi düşman işgalinden kurtarmak için başlattığı Anadolu Hareketi'nin merkezi olarak Ankara'yı seçti ve silah arkadaşları ile birlikte 27 Aralık 1919 günü Sivas'tan Ankara'ya geldi. Bu tarihten itibaren de şehrin kaderi değişti. Ankara'da kurulan Milli Meclis, yeni devletin yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin merkezi oldu. Milli Meclis Hükümeti tarafından başkent ilan edildiği 13 Ekim 1923 tarihine kadar beş yıl süreyle adı konmamış bir başşehir olan⁽¹⁾ Ankara, Milli Mücadele'nin de fiziki başkentiydi.

Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin başkentidir ve Anayasa'mızda da başkent olarak yer almaktadır.

1900'lü Yıllarda Ankara Şehri

Ankara, Anadolu Hareketi'nin merkezi olarak seçildiği dönemde, keçisi, keçisi ve armudundan başka pek bir şeyi olmayan sıtma hastalığının yaygın olduğu tozlu bir Anadolu kasabası görünümündeydi. 1919 yılında bozkırın ortasında 22.000 nüfuslu bir yerleşimdi.⁽²⁾ Kara ikliminin etkili olduğu şehir, kışları nefes donduracak kadar soğuk, yazları ise çok sıcaktı. Zaman zaman şehir kara kısa teslim olduğunda Ankara'da hayat dururdu.

Şehrin yerleşim alanı, Ankara Kalesi ile bugünkü Ulus Meydanı arasındaki bölgeydi.⁽³⁾ Kale'den aşağıya inildikçe seyrekleşen yerleşimin şehir merkezi, Kale'nin etrafından ovaya doğru uzanan Ulucanlar, Hamamönü, Samanpazarı, Kaleönü ve Hacı Bayram gibi bugün de varlığını koruyan mahallelerden oluşuyordu.⁽⁴⁾ İki katlı, kerpiçten duvarlı, çatısı kiremitle örtülü evlerin çoğunluk-

---

(1) Bilal Şimşir, *Ankara... Ankara...*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2018, s. 101.

(2) Balkan Savaşlarından sonra Ankara'da yapılan nüfus sayımında şehrin nüfusu 27.000 civarında olup bunun 18.500'ü Müslüman Türk, 6.800'ü Ermeni, 1.800'ü Rum, 450'si Yahudi'dir.

(3) Şeref Erdoğan, *Ankaram*, Aklan Matbaacılık Ltd. Şti, Ankara, 1965, s. 125.

(4) Necdet Aysal, "Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da İlk Günleri Ziraat Mektebi", *Anka-*

ta olduğu daracık sokakları ile vasat bir Osmanlı kasabasıydı. Köhne ahşap evlerin bulunduğu mahallelerde zaman zaman çıkan yangınlar ile şehrin haritası değişirdi. Evlerin seyrekleştiği kenar mahallelerden sonra Keçiören, Etlük, İncesu, Çankaya ve Dikmen’de zengin Ermenilerin yaşadığı bölgeler vardı. Kentin çevresinde ise yazın gidilen bağ evleri görülürdü. Ağaçtan, yeşillikten yoksun çıplak bir bozkırın ortasındaki şehirde, Taşhan, İttihat ve Terakki Binası, Hacı Bayram Camisi, Cebeci Abidin Paşa Köşkü ve Keçiören Ziraat Mektebi gibi birkaç taş binanın dışında dikkat çeken yapı yoktu.⁽¹⁾

Şehirde yaşayan Hristiyanlar rahat bir hayat sürerlerdi çünkü ticaret onların tekelindeydi. Müslüman Türkler ise genelde toprağa bağımlı işlerle ve zanaatçılıkla hayatlarını kazanırlardı. Ankara’nın en tanınmış ürünü keçi yününden üretilen Moher ipliği idi.⁽²⁾ Hristiyanlar askere alınmazlar, buna karşı bedel öderler, bu sayede işlerine kesintisiz devam ederlerdi. Müslüman Türkler ise kura, yedek, redif denilen sonu gelmeyen askerlik hizmeti yaparlardı.⁽³⁾

Anadolu Hareketi’nin Kâbe’si

Milli Mücadele başlarken Anadolu’nun ortasındaki bakımsız, vasat bir kasaba olan Ankara’yı, Halide Edip Adıvar, “Anadolu Hareketi’nin Kâbe’si” olarak nitelendirmişti.⁽⁴⁾ Bazen Ankara’dan “En Kara” diye bahsederken şu tanımlamayı da eklerdi:

“Şurası bir gerçektir ki Anadolu’da havası bu kadar sert olan yer çok azdır.”⁽⁵⁾

Lord Kinross ise o yılların Ankara’sını şöyle tasvir etmişti:

“Anadolu yaylasının göğsünde yükselmiş bir çift tepeden başka bir şey değildi. Tepelerden birinin üstünde, Türklerin sayılı çarpışmalarına sahne olmuş eski Ankara Kalesi’nin yıkık duvarları yükseliyordu. Kale’nin sırtlarıyla çevresi ve içi, zikzaklı yokuşlar ve gübre yığınları arasında tav-

---

ra Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 39, Ankara, 2007, s. 359-396.

(1) Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, *Bir Liselinin Milli Mücadele Anıları*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1971, s. 313.

(2) Bilal Şimşir, *Ankara - Ankara*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2018, s. 38.

(3) a.g.e., s. 37.

(4) Halide Edip Adıvar, *Türk’ün Ateşle İmtihani, İstiklal Savaşı Hatıraları*, Can Yayınları, İstanbul, 1962, s. 121.

(5) Samet Ağaoğlu, *Kuva-yi Milliye Ruhu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018, s. 39.

şan yuvasına benzeyen ama içinde insanların yaşadığı dam dama, kafes kafese yıkık dökük kerpiç evlerle doluydu. O sıralarda Ankara'da gıcirtırlı kağıtlar dışında tek taşıt aracı olan köhne arabaları, yağmurlu günlerde taşları çamurla kaplı yokuşlara güçlükle tırmanabiliyordu. Aslında Ankara büyücek bir kasabadan başka bir şey değildi. 1. Dünya Savaşı sırasında yaşanan büyük bir yangından sonra nüfusu yirmi bin civarına düşmüştü. Bu yangından kalan kara lekeler, Kale'nin eteklerinde birer yara izi gibi duruyordu. Kale'den çepeçevre çıplak ve ağaçsız bir ova görülmüyordu. Burası, kışın kar altında kalır, yazın da güneşte kavrulurdu; tek tük kuyular olsa da yağmur yağdığı günler dışında, su yüzü görünmezdi. Biraz uzaklardaki alçak, sarp, dalgalı, renksiz sıradağlar yöreyi çevrelerdi. Ankara, kışın bataklık hâline gelen geniş, boş bir araziden öteye geçememişti.⁽⁶⁾

Ankara Vilayetinin Nüfus Yapısı

1893 yılındaki Osmanlı genel nüfus sayımına göre Ankara vilayetinin toplam nüfusu 847.132'ydi. Vilayet dört sancaktan oluşuyordu: Ankara, Kayseri, Kırşehir ve Yozgat. Bu sancaklara bağlı da 12 ilçe bulunuyordu. Sancakların nüfusu ise Ankara 290.813,⁽⁷⁾ Kayseri 183.339, Kırşehir 248.874, Yozgat 124.106'ydı.⁽⁸⁾

1914 yılındaki Osmanlı genel nüfus sayımına göre Ankara vilayetinin toplam nüfusu 953.818'di. Vilayetin dört sancağı vardı: Ankara, Çorum, Kırşehir ve Yozgat⁽⁹⁾ Bu sancaklara bağlı da 12 ilçe bulunuyordu. Sancakların nüfusu ise Ankara 317.419, Çorum 251.470, Kırşehir 182.847, Yozgat 201.961'di.⁽¹⁰⁾

10.12.1918 – Müttefik Devletlerin Ankara'yı İşgali

İstanbul'dan trenle gelen iki bölük İngiliz askeri Ankara tren istasyonunu işgal etti. Gelen bir bölük İskoçyalı asker de katana görünümlü atlarıyla Ankara'da bir gözdağı yürüyüşü yaptı. İskoçların karargâhı, Cebeci'de Demirlibahçe yakınındaki barakalardı. Daha sonra kente gelen 150 kişiden olu-

(6) Lord Kinross, *Atatürk-Bir Milleti Yeniden Doğuşu*, çev. Necdet Sander, Altın Kitaplar, İstanbul, 1970, s. 263.

(7) Ankara'nın kent merkezi.

(8) Jülide Akyüz, *Ankara'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde 18. Yüzyıl Ankara Tarihi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 2003, s. 78.

(9) 1893 yılında Kayseri Ankara'ya bağlı bir sancaktı. 1914 yılında Kayseri'nin yerine Çorum Ankara'ya bağlandı.

(10) Jülide Akyüz, a.g.e., s. 80.

şan İngiliz birliği ise inşaatı yarım kalmış İttihat ve Terakki Binası'na, Zabitan Lokantası'na, askeri sinemaya ve istasyon civarında iki büyük binaya konumlandılar.⁽¹⁾ İngiliz askerlerinden sonra bir Fransız birliği de Ankara'nın işgaline katıldı. Birlik, Ulus'ta Şehir Bahçesi'ndeki ahşap binalara yerleşti. Fransız birliğinin asker sayısı, İngilizlerinkinden daha azdı.⁽²⁾ İşgalcilerin Ankara'daki faaliyetleri, yerli halkta, Milli Mücadele fikrinin yayılmasına sebep oldu.

Ankara'da Anadolu Hareketi Başlıyor

Mücadele'nin başkenti olarak Ankara gibi sönük bir Anadolu kasabasının seçilmesinin en önemli nedeni, Anadolu Hareketi'nin rahat bir şekilde örgütlenme imkânıydı. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı'nın, Anadolu'da toprağı çok azalmıştı, doğal olarak İstanbul neredeyse bir sınır şehri hâline gelmişti.

1919 yılının Nisan ayında Ankara'da İşgalcilere karşı kurulan ilk dernek Azmi Milli Cemiyeti'ydi.⁽³⁾ Ankara'da o tarihlerde üç yerel gazete yayımlanıyordu: "Mefkûre", "Selamet" ve "Ankara". Bu yerel gazeteler milli mukavemet lehine yayınlar yapıyordu.⁽⁴⁾

Cemiyet, düşman işgali karşısında halkın bilinçlendirilmesi için çalışıyordu.⁽⁵⁾ Bu Cemiyet, daha sonra kurulan Ankara Müdafaa-i Hukuk-ı Cemiyeti'nin şemsiyesi altına girdi.⁽⁶⁾ Eski Ankara Milletvekili Ömer Mümtaz, Sivas dönüşü aldığı emirlerle Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Ankara şubesini kurdu. Cemiyet'in Başkanlığına Ankara Müftüsü Rıfat Börekçi getirilirken Ankara Belediye Başkanı Kütükçüzade Ali Bey de bu oluşumda yer aldı. 29 Ekim 1919 tarihinde birleşen bu dernekler, Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya gelene kadar şehirde altyapılarını oluşturdular.⁽⁷⁾ Dernek, Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya geldiği tarihe kadar teşkilatlanmasını tamamladı⁽⁸⁾ ve Ankara'da Anadolu Hareketi için bir taban yarattı. Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya geldiği tarihte onu bekleyen binlerce kişiden oluşan halk hareketi, bu çalışmanın bir sonucuydu.

(1) Bilal Şimşir, *Ankara - Ankara*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2018, s. 40.

(2) Abdülkerim Erdoğan-Günel Gökçe, *İstiklal Savaşı'nda Ankara, Cumhuriyet ve Başkent Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınevi, 2007, s. 57.

(3) a.g.e., s. 68.

(4) a.g.e., s. 59.

(5) Azmi Milli Cemiyeti'nin kurucuları: Kimyager Avni Refik Berkman, Öğretmen Mahir İz, Ayaşlı Ali Rıza, Öğretmen Yakup, Ekrem ve Fevzi Beylerdir.

(6) Ankara Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Başkanı Müftü Rıfat Börekçi; azalar Hoca Atıf Çayiroğlu Hilmi, Ömer Mümtaz, Kütükçüoğlu Ali ve Ekrem Beylerdi.

(7) Enver Behnan Şapolyo, *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, Berkalp Kitabevi, İstanbul, 1944, s. 250.

(8) Abdülkerim Erdoğan-Günel Gökçe, a.g.e., s. 69.

BAŞKENT İSTANBUL SAVUNULAMIYOR

Osmanlı Başkenti İstanbul'un Güvenlik Sorunları

1876 yılında 1. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle beraber kabul edilen ilk Türk Anayasası'nın ikinci maddesinde İstanbul (Dersaadet),⁽⁹⁾ Osmanlı Devleti'nin başşehri olarak tanımlanmıştı.⁽¹⁰⁾

450 yıl süreyle başşehir olan İstanbul, o dönemde Osmanlı Devleti'nin tam ortasında kalıyordu. Bu durum sürüp gittikçe de kimse başkenti İstanbul'dan başka bir yere taşımayı düşünmedi. Şehrin en büyük zafiyeti, Marmara kıyısında bulunmasıydı. İlk dönemlerde İstanbul'a ulaşmak için İstanbul veya Çanakkale Boğazlarını geçmek, yabancı donanmalar açısından mümkün değildi ama dünyada teknoloji geliştikçe güçlü donanmalar ortaya çıktı.

1807 – İngiliz Donanması İstanbul'a Geliyor

Osmanlı-İngiliz Savaşı çerçevesinde İngiliz donanması, Çanakkale Boğazı'ndaki istihkâmlarını tahrip ederek 19 Şubat 1807 tarihinde Çanakkale Boğazı'nı geçti ve İstanbul önlerine geldi. İstanbul çevresinde önlemler alındığı için İngilizler bir kara harekâtına girişemediler. Diplomatik görüşmeler sonunda İngiliz donanması İstanbul'dan ayrıldı.⁽¹¹⁾

1876 – Osmanlı Rus Savaşı'nda İstanbul

19. yüzyılda Osmanlı Devleti, Rumeli coğrafyasında önemli büyüklükte toprak kaybetti ve İstanbul bir sınır kenti hâline geldi. Özellikle 93 Harbi adı verilen 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı'nı Osmanlı Devleti kaybettiğinde, Plevne'den yürüyüşe geçen Rus ordusu, önünde hiçbir engel olmadan Yeşilköy'e kadar geldi. Babiâli, Ruslara ateşkes yapmayı teklif etti ve çok büyük tavizler verilerek Rusların İstanbul'u işgali önlendi. Ayastefanos'ta yapılan ateşkes sonunda Osmanlı Devleti, Rumeli'deki vilayetleri olan Bulgaristan, Sırbistan ve Bosna Hersek'teki topraklarını kaybetti.

1897 – Alman Uzman Von Der Goltz Paşa'nın Teklifi

Uzun yıllar Osmanlı ordusunda hizmet etmiş olan Alman Generali Von Der Goltz Paşa, 1897 yılında şu uyarıyı yapmıştı: "Osmanlı Devleti'ni köklü reform-

(9) Dersaadet: İstanbul'un Osmanlı dönemindeki adı.

(10) Teşkilât-ı Esasiye'nin 2. maddesi: Devlet-i Osmaniye'nin payitahtı, İstanbul şehridir.

(11) Hamit Sadi Selen, Aktaran, *Ankara'nın Başkent Oluşu*, Atatürk Konferansları, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1964, C. I, s. 95-102.

larla kurtarmak isteyecek bir padişahın, başkenti Konya veya Kayseri'ye hatta belki de daha güneyde bir yere taşınması gerekecektir.”⁽¹⁾

Von der Goltz Paşa, Osmanlı'nın Avrupa topraklarını peyderpey yitirdiğini görüyor ve ileride bu Devlet'in tıpkı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi küçüleceğini öngörüyordu. Alman General'e göre Osmanlı sonunda bir Türk-Arap devletine dönüşecek, başkenti Türk-Arap topraklarının merkezine taşınacak ve sonunda iki milletli bir devlet olacaktı. Goltz Paşa, konuya daha çok askeri açıdan bakıyordu.⁽²⁾ Bu nedenle ileride Devlet'in başkentinin İstanbul'dan Halep'e veya Şam'a taşınmasını önerecekti.

Balkan Savaşı'nda İstanbul

Balkan Savaşı'nda, Karadağ, Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan, Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açtılar. Osmanlı, Rumeli'deki topraklarının neredeyse tamamını kaybederken en önemli sanayi kenti olan Selanik'i de yitirdi. Osmanlı'nın ikinci başkenti olan Edirne'yi de işgal eden yaklaşık 140 bin kişilik Bulgar ordusu, başkent İstanbul'un son savunma hattı olan Çatalca'ya dayandı. Bulgar Generali Savof, yabancı gazetecilere, “*Baylar, sekiz gün içinde İstanbul'da olacağız,*” diyordu ama mevsim sorunlarından dolayı Bulgar ordusu, Çatalca'da çamura saplandı. Çatalca'daki savaş âdeta “İkinci Plevne” oldu.

1. Dünya Savaşı'nda İstanbul

Osmanlı Devleti, Almanya'nın yanında 1. Dünya Savaşı'na katıldı ve savaş çok zor şartlar altında sürdürdü. Müttefik devletler, Çanakkale'yi geçerek İstanbul'u Ruslara bırakma planını uyguladılar ama Boğaz'ı geçemediler. Müttefikler, 250 bin kişilik bir zayıat vermelerine karşı Marmara'ya giremediler. Dört yıl süren savaş sonunda Osmanlı Devleti, Mondros Ateşkesi ile topraklarını kaybetti. Müttefikler 160 savaş gemisi ile İstanbul'u beş yıl işgal altında tuttular.

İstanbul'un İşgalinde Yaşananlar

Birleşik Krallık'ın İstanbul Yüksek Komiseri Amiral de Robeck, 4 Kasım 1919 günü, “Türkleri İstanbul'dan Kovmak” konulu bir raporu Londra'ya sundu.⁽³⁾ Bu çalışmada Türklerin İstanbul'dan atılması ve başkentinin de Anadolu'ya

(1) Sabahattin Selek, *Milli Mücadele, İstiklal Harbi*, C. II, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1965, s. 77-178.

(2) Hamit Sadi Selen, *Ankara'nın Başkent Oluşu*, Atatürk Konferansları, TTK Yayınları, Ankara, 1964, s. 95-102.

(3) The Expulsion of the Turks from Constantinople.

MİLLİ MECLİSTEN CUMHURİYETE...

Mustafa Kemal Paşa, 27 Aralık 1919'da Ankara'ya vardığında hayatının en zor dört ayı başladı. Milli Mücadele'nin, ancak Ankara'da, düşman tehdidinden uzak bir temsilciler meclisi önderliğinde başarılı olacağına inanıyordu. Ama bu konudaki tüm uyarılarına karşın Mebusan Meclisi İstanbul'da toplandı. Onun öngörülerini, sonunda doğru çıktı ve Müttefikler, Mebusan Meclisini dağıtıp milletvekillerini tutukladılar. İstanbul'daki Meclisin çalışma olanağı kalmadığından artık gözler Ankara'daydı.

23 Nisan 1920 tarihinde yurdun dört bir yanından gelen temsilciler Ankara'da toplandı. Milli Mücadele Hareketi'nin arkasında artık halkın gerçek iradesini yansıtan bir Meclis vardı. Ülkeyi düşman işgalinden kurtaracak zorlu mücadele başlıyordu.

Araştırmacı Turan Akıncı, bu kitapta, İstiklal Savaşı'nı zafere ulaştıran Milli Meclisin açıldığı 23 Nisan 1920'den Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim 1923'e kadar geçen 42 ayı ayrıntılarıyla anlatıyor.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-2185-2

9 789751 421852

KDV'den muafdir